

աւիններին և քնում են կտուրների վրա, ուսմը էլ անքուն հսկում են քնած մանուկներին, բայց տմենքն էլ սարսափով բռնված են:

Մեզ թույլ է, թէ դժուար է աւելի սոսկալի փաստի վրա մասնաւորաց անել մեր գաւառական կենտրոնում, բան ներկայ մարդաբանի փաստն է, սկսած իր ծագման առաջին տարվանից: Եւ ճշմարիտ, սղբայի վիճակ չէ միթէ. 1884 թվականից այս դադանը պարբերաբար յայտնվում է դաւառի այս ու այն մասում, երեւում են փախչում, տանակակ հազարաւոր մարդիկ սարսափի մէջ պահելով և ունենալ... Այդ ժողովուրդը մտածում է, թէ որտեղ է յարմար քնել զաղանից աղատվելու համար, իսկ ոչ ոք չէ մտածում այն մասին, թէ ինչ հնարով կարելի է այդ պատուհանից իսպառ աղտոյթել, ոչ ոք չէ մտածում չրջող որսորդական խմբեր կազմակերպել և կոտորել չրջակայի և լեռների բոլոր գայլերին, որոնց հետ անշուշտ և մարդկանց հրէշը կը սպանվի: Որ մեր փողովորի մէջ իշխում է ընկերական ոգու բացակայութիւն, որ ընդհանուր աղէտների փամառակ նա միանալու և զինադրելու քիչ տրամադրութիւն է ցույց տալիս, սա համարեա ճշմարտութիւն է. խալերայի յիշողութիւնները դեռ թայմ են. բայց գտնէ իշխանութիւնը յանձն առնէր այս գաւառի փրկութեան գործը, գտնէ նա աշխատեց այդ գաղանի հետքը քանել, սպանել նոյն իսկ ժողովորդի ձեռքով: Անգլիայում որոնից 3—4 դար առաջ բնաջինջ են արել բուրբ գայլերին, որոնք ամենին անգլիացու դաւաճներ էլ գոցէ կերած չեն եղել, իսկ այստեղ, մեղաւոր, 19-րդ դարի վերջում, տարի չէ անցնում, որ զայլը երկխանի չուտի և ամբողջ գաւառի տանակակ հազարաւոր աղագործութիւնը գերի է մնացել մի հատիկ գայլի ձեռքին: Տարօրինակ և ցուալի չէ...

Ա.

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՅ

Յունիսի 19-ին

Շաբաթ օր, ամսին 14-ին, վաղարշապատում տեղի ունեցաւ մի վերին աստիճանի աղեղ անցք: Երևանի երկու յայտնի երգչուհի հաւատարմատարներ կուի բռնվելին հրապարակում, այնպիսի մի ժամանակ, երբ վանքի տօնի պատճառով վաղարշապատը լցված էր հիւրերով: Պատճառը հետեւեալն էր: Եղորդող գիւղացի մի մարդ մի քանի հարկեր խալվար ցորեն է ամբարում մի երկրորդի շտեմարանում, իսկ վերջինս այդ ցորենը սեփականացնում է իրան և կարծեմ վաճառում է: Կողմերը դիմում են դատարանին և վարձում են վերոյիշեալ փաստաբաններին:

Յունիսի 14-ին այդ գործը քննվում էր այստեղի հաւտարար դատարանում: Փաստաբաններին մէջը յայտնում է, որ այդ գործը նահանգական դատարանի վերաբերեալ է, որովհետեւ 2000 բուրդից բարձր է: Իսկ միւսը պնդում էր, որ իբրեւ գողութիւն՝ հաշտարար դատարանի գործն է: Գատաւորը ընդհանում է խոսակցութիւնները և քնում է ներս կանոնադրերի նայելու: Այդ միջոցին երկու պարտները սկսում են դահլիճում վիճել այդ մասին: Գատաւորը դուրս գալով յայտնում է, որ արդարեւ գործը իրան չէ վերաբերում, այլ նահանգական դատարանին: Այնուհետեւ երկու փաստաբանները, շարունակելով կուր և ծեծել, դուրս են գալիս հրապարակ: Մի ակնթարթում հրապարակը լցվեց հանդիսականներով. ասեղ գցելու տեղ չը կար: Ոչ ոք չէր վստահանում այդ իրանցից շատ բարձր կրթութիւն ուսացած պարսիկներին միմեանցից բաժանելու: Բայց վերջը աղատեցին երկրորդ փաստաբանին միւսի բռնուցքներից, բաժանվելուց յետոյ երկրորդ փաստաբանը, որ տանու էր տուել վէճը, բարկութիւնից խից մի ահազին քար իր դասակցին, այն էլ հանդիսատեսներից մէկին դիպաւ:

Յունիսի 15-ին մի լարախաղաց, օգուտ քաղելով օրվանի տօնը մեծ քաղցում էր հաւաքել, սկսեց խաղալ. բայց խաղի ժամանակ խեղճ սոյվաբեց և պարանից զլիխովայր ընկաւ և տեղն ու տեղը մեռաւ:

Յունիսի 17-ին տեղացի մի արհեստագործ, Ա. Եւսեբե Շաւուրազեան անունով, զոհ գնաց իր անդրադ վարձուներին: Մի բանուորի հետ միա-

սին կարում էր մի ահազին բարդի ծառ. ծառը զլորվելով տակովն արուս: Երկու ժամ ապրեց, այն էլ առանց մի ուր և է բառ արտասանելու:

Պ.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՅ

Յունիսի 16-ին

Անցեալ շաբաթ Շուշու գաւառի Ղուգէշ—Հարտար գիւղում տեղի է տեսնել հետեւեալ դէպքը: Գիւղացի Բաղդասար Ասրիեան բնակվում է եղել գիւղից մի վերստ հեռու, կալերում: Սրա 17 տարեկան աղջիկը երեկոյան 8—9 ժամին գնում է, որ աղբիւրից ջուր բերի, որ իրանց տանից 80—100 քալ հեռաւորութեան վրա է գտնվում. կուր լցնելու ժամանակ յանկարծ յարձակվում են աղջկայ վրա վէշալուրի հասարակութեան Հաջիւզ գիւղացի խակիւզար Թաղալիւրդի օղլին իր 5 ընկերներով և խեղճ աղջկան բերանը թաշկինակով կապում, որ ձայն չը հանէ, ու վերցնում են նրան, գրեթե իրանց գիւղը, որ կէս վերստ հեռաւորութիւն ունի զուգէշ հարտարեցիներէ կալերից: Կորած աղջկայ ծնողները ամբողջ գիշերը փնտռում են, բայց ոչինչ չեն կարողանում գտնել. միւս օրը տանուտէր Մակաս Իւղբաշեանց, մի քանի մարդկանցով գնում է որսնելու կորած աղջկան, այդ ժամանակ մի անցյալ թուրք սպանում է, թէ աղջիկը այս գիշեր եղել է Հաջիւզ գիւղում յայտնի աւազակ խակիւզար Թաղալիւրդի օղլու տանը: Երբ տանուտէր Խալապեան գնում է Հաջիւզ գիւղը և պահանջում է աղջկան խակիւզար Թաղալիւրդի օղլուց, վերջինս իր աղջկաններով ընդգիւմութիւն է ցույց տալիս և մինչև անգամ սպառնում է սպանել. բայց Խալապեանը, որ շատ բանիմաց և կտրիճ մարդ է, սպառնում է թուրքերին, որ եթէ գործը ֆիզիկական այժմ թողնեն, այն ժամանակ հետևաւոր վատ կը լինի: Թուրքերը լաւ ճանաչելով տանուտէր Խալապեանին, որ իր ասածները կատարող է, երկուդից աղջկան յանձնում են նրան, և խոտաւում են մեծ գումար տալ, եթէ գործը կատարւում է:

Խալապեանը Թաղալիւրդի օղլին տեսնելով, որ գործի վերջաւորութիւնը վատ հետևանքի պիտի հասնէ, իսկայն պարսկական խոտաւումը իրանում է դիմում, գալիս է յայտնում զուգէշ-հարտարեցի Գրիգոր քանաւայ Տէր-Գրիգորեանցին, որ ուրախութեամբ կընդունէ քրիստոնէական կրօնը և կը պահելի աղջկայ հետ, եթէ հնար լինի աղատվել պատիժներից: Քանաւայ Տէր-Գրիգորեան, չը զիտեմ ինչից զրգված, ամեն կերպ աշխատում է աղջկան համոզել, որ նա յայտնէ թէ իր կամքով է գնացել թուրքի տունը, որպէս զի կարելի լինի աղատել աւազակ խակիւզար Թաղալիւրդի օղլուն: Ինչպէս պատմեց ինձ վարանդացի գործակալ Նիլիէ քանաւայ Տէր-Մանուէլեանց, քանաւայ Տէր-Գրիգորեանցը գրել է նրան մի թուղթ, որով աղբրում է միջամտել հոգեւոր իշխանութեան առաջ, գործի աջողութեան համար իբր աւազակ խակիւզար Թաղալիւրդի օղլուն աջողվի դրամի միջոցով իր նպատակին հասնել, այն ժամանակ ինչ կը լինի մեր գիւղացիների օրը:

Շրջակայ գիւղացիները զրգոված են Տէր-Գրիգորեանցի բռնած զղուկի ընթացքի համար, որովհետեւ ամենին էլ լաւ ճանաչելով այդ քանաւային, համոզված են, որ քրիստոնէական իր թիւը շատացնելու նպատակ էր հետապնդել: Բայց ինչպէս արարքներ կատարեւ, այլ ընդհակառակը, մի օրիչ աւելի օգտակար բան... Եթէ մինչև անգամ խակիւզարը ծնված լինէր քրիստոնէացի ծնողներից, քանաւայ Տէր-Գրիգորեանցի պարտականութիւնն էր նպատակել, որ օրէքը պատմէ այդ աւազակին, այդ պատմութիւնը է քրիստոնէութիւնը, որին աշխիւրտ է ինքն քանաւայ տէր-Գրիգորը:

Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հաստատ աղբիւրից տեղեկանում ենք, որ Կովկասեան կառավարչապետը խիստ կարգադրութիւններ է արել՝ Ներսիսեան դպրոցի նորաւարտ Յովհաննէս Տէր-Սահակեանցի սպանողներին զանկու համար: Ինչպէս յայտնի է, այդ դժբաղդ պատանուն ամսին 8-ին թուրքերը սպանեցին Վանիսկում, իրանց այգու մէջ:

Քու թայիսի նահանգապետը գիւմել է շրջաբերակաւ զատաւաղեաներին, առաջարկելով որ նրանցից իւրաքանչիւրը ամեն ջանք գործ դնի թուրքներու արիւնի վրէժի սովորութիւնը և աշխատի հաշտութիւն կայացնել ինչամի ընտանիքների մէջ: Նահանգապետը խոտաւում է պարզեցանքը հաշտութեան գործին նպատուղ պատմեաներին և աղջեցիկ ծերունիներին:

Այս տարի կարկուտը սարսափելի աւերածութիւններ է կատարում: Կախիթի Յինանդալ կոչված տեղում կարկուտն այնպէս վնասել է վաղերին, որ նրանք անաջող բեղը կը տան և եկող 1898 թվին: Չուի մեծութեան կարկտի գնդակները վնասել են նոյնպէս թուրքներին և ամար կենդանիներին: Եղել են դէպքեր, որ վնասվել են և մարդիկ:

Այս օրերս Թիֆլիսում սկսվեց վաճառվել գաղութ կաթ կոչված մի խմիչ, որ ոչ աղինչ է, եթէ ոչ նոյն հատարակ կաթը՝ խոտածածկութեամբ գալի հետ: Այդ կաթը կարող է ծառայել իբրեւ զովայնայ և մի նոյն ժամանակ անդաւար և մարսակայն մի բնական մասնակների և տկար մարդկանց համար: Պէտք է նկատել և այն, որ բնական կաթի մէջ կայ միշտ ամոխրութեւ մի յայտնի բանակութեամբ և երեւում է ծծկով կաթը մօր ստիներէ: Ընդունում է այդ ամոխրութեւ իր ստամոքսի մէջ, մինչդեռ երբ կթած կաթը մնում է օդի մէջ, նրա ամոխրութեւն չորհանում է և կորչում: Գաղութ կաթը նորից մտցնում է ամոխրութեւ կաթի մէջ: Թիֆլիսում գործող կաթ պատրաստում է կաթնաանոսն Յ. Մէլիք-Բախտամեանց, որ բերել տալով անհրաժեշտ գործիքը և յատուկ չիշեր մայրաքաղաքից, սկսել է կանոնաւոր կերպով արդիւնաբերել այդ կաթը և կարող է օրական արտադրել մի քանի հարիւր չիշ այդ խմիչից: Մենք ստիք ունեցանք տեսնելու այդ գործարանը և ծանօթանալու գաղութ կաթի պատրաստութեան հետ: Երկրորդ լցված կաթով տեղաւորվում են գործիքի մէջ և ապա ամոխրութեւ մղում են չիշերի մէջ: Կաթը խառնվելով ամոխրութեւ հետ՝ գաղութում է նոյնպիսի մի հեղուկ, ինչպէս և սեղաներեան ջուրը, լիմոնադները և այլ ֆիշապոլ ըմպելիքները:

Երեքշաբթի, ամսին 14-ին, Կովկասեան Գիւղատեսակեան ընկերութեան զանչիճում կայացաւ մասնագէտների մի խորհրդակցութիւն՝ աւաւարի ժամատարի դէմ կուրել խնդրի մասին, որ պէտք է քննել ներկայ 1897 թվ. այնան կայանալի ժողովում: Այսպիսի մի ծրագիր, որ պէտք է ներկայացվի ընկերութեան խորհրդի միջոցով երկրադրութեան և ներքին գործերի միւնիստրութիւններին:

«Труд. Методы» լրագիրը հաղորդում է, որ երբ Մովսիսեանների Թիֆլիսի առևտրական տանը բարձրագոյն թուրքական է չորհանաւեր պահել Գեօկչայի լճի վրա, Երևանի նահանգում, 25 տարվայ ընթացքում: Եթովպեանների չորհանաւերը պարտաւոր են փոխադրել պոստը և կառավարչական բեռներ որոշ տարիքով. իսկ մասնաւոր ճանապարհորդների և ժամանաւոր բեռների փոխադրութիւնը նոյնպէս ենթարկված կը լինի որոշ տարիքի:

Ներկայումս կառավարչական հիմնարկութիւնների մէջ, «С. Пер. Вѣд.» Թիֆլիսի թղթակցի խօսքով, քննվում է Կովկասում գտնվող ս. Նիւնայի օրբերական դպրոցները վերակազմութեան նախագիծը: Այդ դպրոցները, ինչպէս յայտնի է, հիմնել է իշխանուհի Վ. օրբերցովա: Նախագիծը նպատակ ունի ս. Նիւնայի դպրոցներին այն բնաւորութիւնը տալ, որը աւելի կը համապատասխանէր նրանց հիմնադրի նպատա-

կին: Հիմնադրի նպատակն էր ոչ թէ մօղային տիկնիկներ պատրաստել, այլ լաւ անասուններ աղբաւ ընտանիքներում: Նոր նախագիծով ս. Նիւնայի դպրոցներում աւարտողները պէտք է գիտենան՝ 1) պատրաստել իրանց երեխաներին դպրոցներ մանկու համար, 2) տնարարութիւն բոլոր ճիւղերով և տարրական հասկացողութիւն գիւղատնտեսութեան մասին և 3) ձեռագործեր, որոնք օգտակար են անասնութեան մէջ:

ՆՈՐ-ԲԱՅԱՋԵՏԻՅ մեզ գրում. «Ամսին 17-ին Թիւրքիայից տեղո հասան հարկաւոր մերկ նարեկ գաղթականներ, որոնք ուղարկված են Վեհափառ Կաթիլիսի հրամանով: Ժողովուրդը ընդունեց այդ թշուառներին գրկաբաց և վառ զգացմունքներով: Գաղթականներին կերակրելու և հագնելու համար ընտրվեց մի մասնա-ժողով, նախագահութեամբ Թաղեոս աւագ քահանայի և երկու անդամների—Խ. Բաղդասարի և Յ. Խաչատրեանի: Հարուստներն առ այժմ հերթով պէտք է կերակրեն այդ սովածներին: Բժիշկ Սարգսեան ձրի ղեկեր է տալիս հիւանդներին և միշտ նրանց այցելում է: Գաղթականներն առ այժմ ապրում են եկեղեցու գաւթում, ուսումնաւորների շինութեան մէջ:»

ԵՋՄԻՍՄԵՆԻՅ մեզ գրում են. «Այսօր, յունիսի 18-ին, ամառանոցից վերադարձաւ վահաւառ Կաթիլիսի, որը պատրաստվում է ճանապարհ ընկնել զէպի Սեանի և Տաթևի վանքերը:»

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՅ մեզ գրում են. «Յունիսի 15-ին, գիշերգործ և գիւղատնտես Գ. Նաւասարդեան գիւղական դատարանի զանչիճում կարգաց իր առաջին դրոյցը հիւանդ վաղերի բժշկութեան մասին: Գ. Նաւասարդեան խնդրել է Էջմիածնի վանքի այգիներից մէկը և այնտեղ գործնականապէս ցույց է տալիս այգեգործներին վաղեր բժշկելու ձևը: Որպէս զի չընկալող գիւղացիք գիւղերում ունենան իրանց այգիների հիւանդ վաղեր ժամանակին բժշկելու, պ. Նաւասարդեան բացել է վաղարշապատում ծրծրմորի պահեստ և ամեն օր բաժանում է գիւղերից եկած այգեգործներին, ցույց տալով մի և նոյն ժամանակ բժշկելու ձևը:»

ԵՐԵՎԱՆԻՅ մեզ գրում են. «Թեմական դպրանոցում այս տարի աւարտեցին 12 հոգի, որոնց անունները հետեւեալներն են.—Աբգարեան Կարակոս, Աղիլեան Արամ, Արշակունի Վաղարշակ, Բաղդասար Տիգրան, Գրիգորեան Ասգար, Մաշտոցեան Ալեքսանդր, Մեկեան Բաղդասար, Յարութեան Խաչատուր, Յովհաննիսեան Վարդան, Ներսիսեան Յակոբ, Տէր-Գրիգորեան Մեսրոպ, Խանդաղեան Միհրդատ:»

ՏԱԳԱՐՈՂԻՅ մեզ գրում են. «Այս տարի Տագարոզի գիմնադպարւմ (արական) աւարտեց հայերից միայն մէկ հոգի՝ Բարսեղեան Աբգար: Իբրեւ քանակ զիննադպարւմ աւարտեցին 8-րդից՝ օր. Բիսեան և օր. Պատկանեան (Գամա-Քաթիլիսի աղջիկը). վկայական ստացան օր. Մառտեան, օր. Մարգարեան և օր. Ռէդհիսեան: Վերջնական քննութիւնն տեսել և ստացաւ վկայական օր. Հեղինէ Զուրաբեան (ղլղաբեցի): Վերջինս պատրաստվում է ուսուցանել արտասահմանի համալսարաններից մէկում բժշկականութիւն ուսումնասիրել:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Standard» լրագիրը Կ. Պոլսի թղթակցից հաղորդում է, որ Թօքատ հասան թիւրքաց իշխանութիւնները՝ հայերի կոտորածին մասնակցող յանցաւորների դատաւիճում ի կատար ածելու համար, սակայն 500 մահմադականներից բաղկացած մի խումբ, հրացաններով և սրերով գինաւորված, պահանջեց կոմիսարներից աղտոյթ թողնել յանցաւորներին: Այդ սպանալիքների պատճառով, բանադրվածներից երկուսին արձակեցին բանտից: Մի և նոյն ժամանակ մահմադականները սուլթանին մի հեռագիր ուղարկեցին, որի մէջ բողոքում են կոտորածին մասնակցող յանցաւորներին պատմելու դէմ, մինչդեռ Արվատում, Գուրուտում և այլ տեղերում ուր

աւելի սարսափելի գազաւորութիւններ տեսիլ ունեցան, քան թորաւորութիւններն մասնակցող յանցանքներն ներսուսն չորսնակեց:

Թաւրիզի մեր թղթակիցը գրած է հետեւեալը յունիսի 15-ից. «Շարաթ օր այստեղ հասան գերմանացի պ. Հանս Ֆիշեր իր գերդաստանով և յիշգրտեց պ. Հոտէր Հանս Ֆիշեր, ինչպէս յայտնի է, իր ընտանիքով պէտք է գնայ Ուրմի և այնտեղ գերմանական «Հայ որբերի խնամակալ» լալան: Ընկերութեան հաշուով պէտք է բանայ մի որբանոց 300 հայ գաղթական որբերով: Իսկ պ. Հոտէր պէտք է անցնի Սալմաստ և այնտեղ գնելով մի գիւղ, պիտի հաստատէ այնտեղ թիւրքահայ մի գաղթականութիւն: Թէ որբանոցը և թէ գաղթականը կանենա՞ն իրանց առանձին հայ բաճանա՞ն և հայ դատարանի ուսուցիչները Չափազանց բարի և գովելի գործեր են դրանք, որ կատարում են հեռու Արեւմուտքից ահալին ճանապարհ կտրած, լոկ քրիստոնէական ջերմ հաւատով վառված մի խումբ օտարազգիներ: Եվէդայի Հոտէր բաւական կանոնաւոր խօսում է հայերէն:»

ՀԱՅԵՐԿ ԿԱԼԻՖՈՐՆԻԱՅՈՒՄ

Ամերիկայում հրատարակվող մի թերթի մէջ գտնում ենք հետեւեալ տեղեկութիւնները Կալիֆորնիայի Ֆրեզնո քաղաքում եղած հայերի մասին: Հայերը սկսել են այդտեղ հաստատուել 1882 թականից. առաջին չորս հինգ տարիները նրանց թիւը չատ վերջ էր. բայց յետոյ զգալի կերպով աճեց և այժմ հասել է 329-ի, որոնցից 51 պատկան տղամարդիկ են և 51 ամուսնացած կին, 7 տղամուկ, որոնց կանայք մնացել են Հայաստանում, 5 աղբի տղամարդ, 15 աղբի կանայք, 18 ամուկ, 18 յոյս, 94 ամուկ կերպ սեռի, տասնհինգ տարեկանից ցածր: Պատկանները մեծ մասը եկել են իրանց կանանց հետ միասին Հայաստանից, իսկ 17 տղամարդ պատկան են Ամերիկայում, որոնցից 8 հարսնացուները եկել են Հայաստանից, իսկ մնացածը Ամերիկայի գաղթականութիւնից: Երեք տղամարդ պատկան են ամերիկացիների հետ, իսկ մէկ հայուհի մարդու է գնացել ամերիկացու:

Պարագմոնքների նկատմամբ հայերը ներկայացնում են հետեւեալ թւերը: 14 անձն զերծակ են, 8 ժամգործ և ակնաւաճառ, 7 հասարակ չոր ծախող, 4 կոչկալար, 31 սրնաղիւր, 2 սալիկ, 2 մագարծ, 5 մրգավաճառ, 1 խաւովաւ, 1 անասնավաճառ, 1 վերսիպեղ չիւղ, 1 միւրգ արտահանող, 1 աստմաքոյ, 1 զեղադործ, 1 մանկաբարձ, 1 տղարանատէր, 1 նկարիչ և 1 երգիչ: Մեր հայերը գինեգործներ են և գինեկաճառներ:

Հայերի մէջ կարգին հարուստ անձ չը կայ: Մէկի հարստութիւնը հաշուում են իւր 20,000 զօլլար, մի քանի ուրիշներ ունեն հինգ հազար և աւելի զօլլար. ընտանիքները առհասարակ ունեն իրանց սեփական տները և հողը: Նրանք բոլորն էլ խնայող մարդիկ են:

Ֆրեզնոյից դուրս, Կալիֆորնիայի ուրիշ քաղաքներում, կան մօտ 50 հայ:

ՅՈՅՆԵՐԻ ՊԱՏՈՒՅԻՆՈՒՄ ՊԱՏՃԱՌԸ

«Pester Lloyd» լրագրի թղթակիցը հազարգում է իր խօսակցութեան մանրամասնութիւնները մի ղեկորական նշանաւոր գործիչի հետ, որը մասնակցեց է անցեալ յոյն-թիւրքական պատերազմում, և որի քաղաքական և ղեկորական նշանակութիւնը անկասկած է: «Եվէլմանիս և շէտնիկէ Հետերիայի» յայտնի և գաղտնի զեկավարները պատերազմ էին մղում յանգրմութեան հասած թիւթեամտութեամբ: Աթէնքի կառավարութիւնը, սկսելով արկածախնդրական քաղաքականութիւն, յայտնեց գրեթէ կրկնէն, ներս խուժել Մակեդոնիա և իր երեակայական աջողութեամբ այդ առաքարիւղով պատերազմի մէջ սկսանել թիւրքիայի դէմ մնացած բաղկանան ղրաւութեանը և այդպիսով թիւրքաց տիրապետութեան վերջ դնել: Եւրոպայում: Բայց այդ խորամանկ ծրարը չաջողեց ոչ պատերազմական, ոչ քաղաքական տեսակէտից: Քաղաքական անաջողութեան պատճառը զլխաւորապէս այն էր, որ Եվէլմանիս չաջողեց իր կողմը գրաւել զեկավարող անձանց ոչ Բէլգրադում, ոչ

Սօֆիայում, ոչ Յէտինէում: Նա չը նախատեսեց և այն, որ եկեղեցական-քաղաքական դժուարութիւնները չէին վերացված, որ նրանք գոյութիւն ուէին և գոյութիւն ունեն մինչև այժմ Մակեդոնիայում, Հին-Սերբիայում և մինչև անգամ Թեսալիայում, որոնց հետեւին է յայտնի թիւթամութիւն յոյների, բողաքներ, սերբերի վալաների մէջ: Պէտք է ճանաչել յոյն կիսակիր զորքապետների և քահանաների անհամար ղեկորութիւնը և շահաւորութիւնը՝ հասկանալու համար յայնաց պրօպագանդայի անաջողութիւնը: Բաղկանան ժողովուրդների մէջ և բողաքների, սերբերի և վալաների ձգտումը ընդունել ամեն տեսակ կրօն, բայց ոչ իրանց ատելի յունական կրօնը:»

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻՐԻՍՅՈՒՄ

Կ. Պօլիս, յունիսի 15/27-ին

Գեապանախորհուրդը զեռ կը շարունակէ իր նիստերը. իններորդ հաւաքումը տեղի ունեցաւ երէկ Թիւթիսի մէջ, ինչպէս միշտ: Զայտնի չէ ճիշդ արդիւնքը, միայն կը հաւատեն թէ պատերազմական տուգանքը տաճիկ կառավարութիւնը մինչև 6 միլիոնի զիշկով հանդերձ՝ ուսական զեռումը 3 միլիոնի վրայ կը պնդէ: Եղբ, որուն երաշխաւորը պիտի ըլլայ իր կառավարութիւնը: Հակառակ թիւրք կառավարութեան և գերմանական զեռական ջերմ ընդդիմութեանց՝ որոշում է եղբ գրաւած վայրերը վերադարձնել Յունաստանին, որուն վրայ պնդում է մանաւանդ ուսաց զեռականը: Բնականորէ կարծիքն այն է, թէ հայտութիւնը մօտաւորաւ է: Կը լսենք նոյն իսկ որ թիւրք կառավարութիւնը արդէն 7—8 հաւեր ուղարկած է Վլօ և Բրէվէլէ՝ զօրքերը ետ քաշելու համար:

Բ. Գրան չրջանակին մէջ մեծ անհամաձայնութիւններ կան. կը սպասուի նախարարական տաքնաւոր. արդէն զրոյց կը պարտի թէ ծովային նախարար Հասան փաշան ներկայացուցած է իր հրաժարականը և որուն իբր յաջորդ մտնաւ նիշ կընեն եւրոպից նախարարը: Եվէլմանիս (կրօնական պետ) կատաղի կերպով լարուած է Բ. Գրան և սուլթանին դէմ այն մտքին վրայ, թէ գրաւած, Իսլամի արիւնով ձեռք անցած տեղերը ետ պիտի դարձուն, դրա մէջ արատաւորում տեսնելով Մահմեդի սուրբ պատիւը: Կը վախճուի ներքին խռովութիւններէ: Հակառակ եւրօպական ու տեղական թերթներուն տաճած այն հաւատքին թէ Պալանիսան միւս աղբութիւնները չատ հանգարտ վիճակի մէջ են, ստուգութիւնը ցոյց կուտայ որ թէ Բողաքիս, թէ Սերբիս մեծ ոյժ թիւթած են թիւթական սահմաններուն վրայ ու ուղղմութիւնքի նորաւոր պատերազմի կուտան Եւրօպայի փոքրիկ Քաղաքը (Մանիէնկլօն) իսկ իր ցիրօյցան ոյժերը հաւաքեց իր մէջ. տեղա գտնուող քարատաղիներէն շատեր, գրեթէ մեծամասնութիւնը, իրենց կառավարութեան կողման համաձայն վերջերս մեկնեցան հայրենիք: Վերջապէս իրողութիւնը ցոյց կուտայ, որ թէ Բողաքիս, թէ Սերբիս և թէ Քաղաքացի չաթումն ղրաւութեան մէջ գրած են իրենց բանակները:

Եւ արդէն բողաքները զէպի Մակեդոնիա արշաւանքներու սկիզբը տուած են, որոնք սակայն իբր պարզ աւազակներ կը նկատուին մեր բարեխնամ կառավարութեան կողմէ, ինչպէս միշտ: Ահաւասիկ տեղական թերթերու մէջ այս առթիւ հաղորդում տեղեկութիւններ մը իբր նմայ. «Պօլիս» քաղաքում աւազակներ, Սերբիսի կը գրեն, Մանիէի կողմէրը երեւան եկած Պալան արաւակները հաւածող խուճերէն յիսնապետ Ալի Էֆէնիսի խումբը մայիսի 20-ին, ժամ 6-ին, թիւթուր Զիսարի և Մենլիքի միջև աւազակներուն հետ բաղիւմ մը ունեցաւ: Աւազակներու խումբէն մէկ հողի սպանուած և պետերին ալ երկու տեղի վիրաւորուած է: Աւազակներին ղեկորը, ինչպէս նաև երեք սուր, գեղարդ մը և 21 գլխարկ ու խնկ մը աւազակները ղրաւած են: Տիրօքը ուղարկութեամբ մերիններէն մնացող չէ եղած (?): Աւազակները սաստիկ անձրեւն և տեղին խիտ անտառ մը ըլլալէն զգուշացնելով վախան և անտառը ապաստանեցան թէն, սակայն մեծ փութով կը հաւածուին. Աստուծոյ չորսիս յուսալի է որ քիչ ատենէն ձերբակալուին: Միշտ նոյն երգն է որ կը

նուշէ թիւրքը, անոր միօրինակ հայր մերն է այս:

Կը փութամ հաղորդել մեր հաշիւում սուլթանին խոստացած բարեխորհուրդն ուրիշ գործադրումը՝ որ արդէն սկսաւ. եթէ զեռ հաւատք չունիք այս մասին, ձանձրոյթ կրեցէք կարգալ հետեւեալները՝ որոնք պաշտօնապէս լոյս տեսած են տեղական թերթերու մէջ. «Վ.Ն. սուլթանի կողմէ որոշուած բարեխորհուրդները կարճ միջոցի մը մէջ գործադրելու համար (?) Ալալի (Սերասիա) կուտակուի իրան կեղծող յանձնարարութեամբ մը պիտի կազմուի: Նման յանձնարարութեան կազմութիւն նաև մի և նոյն կուտակութեան միւս բոլոր զլխաւոր կենտրոններուն մէջ: Այս մէկ:

«Կրթական նախարարութեան կողմէ այսուհետև աւելի ղեկորութիւններ պիտի ընծայուին գրաքննութեան ղեկոր հեղինակներուն (?)»:

Այս երկուս:

«Վանայ ծովուն վրա յոգնեալ բանեցնելու ինդիքը կարգադրուած է. Անատոլի նահանգներուն ընդհանուր ընդհ Շարքի փաշայի այս մասին որոշած տեղեկութիւնքն ընտելութիւն աւարտեցաւ: Պէտք է եղած յոգնեալները պիտի չիւնաւին կայսերական նախարարին մէջ (բայց տեսնենք երբ պէտք պիտի ըլլայ): Ուրեմն, այս ալ երեք իսկ անոնց վրա եթէ աւելցնենք շատ ու շատ քաղաքներ ու գիւղեր զրկուած քրիստոնեայ մանց ծրարքին հիման վրա—այն ատեն այլ ես անհերքելի է ձեռ թերահաւատութիւնը, մահաւանդ պէտք է երբեք չը մտնայ, որ սուլթանը իր ստուած անկեղծ խոստումը գործադրելու համար այս անգամ ղրաւ է իրեն նստիւրած պաշտօնեայներու և ոչ թէ օտար անկարողներու...»

Տեղապա լրագրութիւնը և պատրիարքական չրջանակը այժմ զբաղած են որբերու ինդիքով—առաջարկներ կը լսուին որբերը ինամելու մասին. պատրիարքարանը յանձն առած է մաս մը որբերու հոգատարութիւնը և արդէն մի քանի զուտակներ քաղաքներէ ձանրայ հանուած են տաճականներով որբեր պատրիարքարանին համար: Բայց չը կարծէք երբեք որ պատրիարքարանի կամ մասնակի անձնաւորութեանց հոգատարութեամբ պիտի կարողանան ինամել մեր անթիւ որբերը՝ որոնք զուրկ են ապրելու ամեն միջոցներէ:—այս մասին կարծէ լուրջ ու չաղբութիւն դարձնել. թերևս երկրորդ անգամ զանք այս խնդրոյն վրա:

Ճամանակին պահանջման համեմատ՝ ստորկանութիւնը իր հսկողութիւնը կրկնապատկած է: մասնակի ձերբակալութիւններ կը պատահին. եղան նաև մի քանի խուճարկութիւններ:

Գարեգին

ՆԱՄԱԿ ԱՍԵՐԻՎԱՅՈՒՄ

Ուշ չինիկ թ օն, յունիսի 15-ին

Ինչ զեղեցիկ ոտան մ'է Ուշինիկթոն: Երեւակայեցէ մի քաղաք, որ կանխաւ պատրաստված մի նախագծի համեմատ չինված լինի. երկար, լայն և ուղղակի վաղոյններով, որոնց մաքուր ասֆալտէ երեսների վրա անգաղար ստանում են հազարաւոր արագաչարժ երկկորական հանրակառքեր և տասնեակ հազարաւոր կանայք և արանց հեծեւաններ: Ամեն կողմ աղբային հետններու արձաններով զարդարված գեղեցիկ ծառաստաններ, պետական փառաւոր շէնքեր, հոյակապ զորացներ և չքեղ թանգարաններ:

Այսպիսի վայր մ'էր, որ մայիս 5-ին Եւրեկեւրական պոստային միութեան հինգերորդ համաժողովը բացվեցաւ, ուր գումարվեցան վաթսուսնի չափ տարբեր տէրութիւնների ներկայացուցիչ իւր 150 պատուիրակներ, միասին խորհրդակցելու և, ըստ կարելւոյն, բարեփոխելու միջազգային պայմանագրութիւններն:

Այս Եւրեկեւրական համաժողովը կը գումարէ մինչև հինգ տարին մի անգամ և արդէն նախորդ ժողովներն սոյն այլ և այլ պոստային պայմանագրութիւններն, պարագայներին համեմատ, այնպիսի մի կատարելութեան հասցրած են, որ գրեթէ անկարելի է զիբնեք որ և է նը չանաւոր բարեփոխութիւնների ներկայել: Վերջապէս թիւթներն միշտ երկար և չանկան էին, և թէն ընդունված նորութիւններն կարելու և հեռնաւ էին, սակայն ժողովրդական տեսակէտէ մի որ և է աչքի ընկնող փոփոխութիւն չեղաւ:

Բարեփոխութիւնների զլխաւոր նպատակն էր միայն, ըստ կարելւոյն, ժողովրդի պոստով զըրկած աւարկանների քանակութիւնն ու ծանրութիւնն աւելացնել և վճարելու սակագներն պարկեցնել: Նաև պոստային հաշիւներն պարզել ու միջազգային հաղորդակցութիւններն զիւրացնել:

Կարելի է ասել, որ համաժողովի ընդունած ամենակարգիւր բարեփոխութիւնն էր Եւրասիա-տի Ժալքերի պակասեցնելը: Զօրօրինակ, երբ Ռուսաստան մի պարկ նամակ զրկէ Խաւիա, ստիպված է Աւստրիային վարձ վճարել այդ պարկը տեղափոխելու համար: Այնպէս որ մի քանի աշխարհագրութեամբ միջին երկրներն ամեն տարի իրենց բոլորովը գտնվող զրացներէն ինչ ընդունում են շատ աւելի, քան զոր վճարում են, քանի որ Պարսկաստանի, Յունաստանի կամ Սլաւոնիայի նման տէրութիւններ, որոնց երկրէն ուրիշ երկրներին համար նամակի պարկը չեն անցնում, միշտ վճարում են, բայց ոչինչ չեն ընդունում: Այս Եւրասիա-տի Ժալքերն հիմա 15% պակաս պիտի վճարվին, երբ տեղափոխուին չոգեկաւքով լինի և 10%, երբ չոգեկաւքով լինին:

Ուրիշ մի կարևոր դէպք ալ Ասիական Քորէա-յի թագաւորութեան և Ալիւիկան Օրանտ հանրապետութեան պոստային միութեան յարեւն էր, ինչպէս նաև յետմիտց Զիւստանի մի քանի տարիէն վերջապէս յարելու խոստումն:

Համաժողովի անդամներն ամեն տեղ լաւ ընդգունեցին, թէ պաշտօնական և թէ ընկերական չրջանների մէջ միշտ համակրանքով հիւրասիրվելով: Նաև կառավարութեան կողմից հարկորվեցան մի քանի կարճ ձամբարդութիւններ, որոնց ամենակարգիւր էր վերջինը, որ տեղի վեց օր:

Սոյն չոգեկաւքով պոստայի համար մեղ յատկացված էր մի մասնաւոր գնացք, որ ունէր երկու չոգեկաւքներ, մի բեռնակիր կառք, երկու մեծ ճաշարաններ, երկու խոհանոցներ, երկու սալոն-ընկերարան, մի ծխելու կառք, մի կանոնաւոր բաղնիք և բազում լուսացանքներ, մի ղիտարան և բազմաթիւ անկողններ ու ննջարաններ, ամեն բան պաշտական չքեղութիւնով զարդարած: Կառքերն իրար այնպէս միացված էին, որ ձամբարդութեան ժամանակ կարող էինք ազատ և հանգիստ, գնացքի մէկ ծայրից մինչև միւսն անցնել, մինչև իսկ երբ մէկ մղոնը մէկ րօպէի արագութիւնով թռչում էինք:

Այսպէս ձամբարդելով այցելեցինք Պալմիրօ, Խոթիանապոլիս, Սէրիկ, Շիքաօ, Քրիվլընտ, Նիկիարա, Ալպանի, Պոստոն, Նիւ-Եօրթ, Ֆիլատելֆիա, և այլ և այլ ուրիշ քաղաքներ: Եւ ամեն տեղ քաղաքապետութեան ու ժողովուրդի կողմից հիւրասիրվելով, տեսանք երկրի արհեստների, գործարանների և կրթական ու այլ հիմնարկութիւնների հարստութեան գործնական ու հրաշալի նմայներն:

Վերջապէս յունիսի 15 ին բարեփոխված պայմանագրութիւններն, որ կանխաւ պատրաստված ստորագրելով, մեկնեցանք Ուշինիկթոն, որտեղով որ յառաջիկայ համաժողովը 1902-ին տեղի ունենայ ի Հոմի:

Բաղրատունի

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Standard» լրագրի կանէյի թղթակիցը հաղորդում է, որ Կանդիայում և նրա շրջականներում վերջին օրերս վերակալեցին բրիտանական զորքեր և մահմեդականների կոտորածները, ի միջի այլոց, թիւթերը, թւով 1,000 հոգուց աւելի, յարձակեցին Կանդի-Կաստելի և Բոկկա գիւղերի վրա, կոտորեցին այնտեղ 16 քրիստոնեաներ, այրեցին զիւրը և 500 օչխարներ քչեցին տարան. բրիտանականներն ևս յետ չը մնացին և սպանեցին 13 մահմեդականներ և 12 վիրաւորեցին: Քաղաքում սարսափ է տիրում իտալական պահստակալութեամբ կալանաւորեց մի քանի մահմեդականներ: Մահմեդականները սաստիկ զրգոված են իրմայիլ բէ և Տէվֆիկ փաշա նահանգապետները անստորագրի նամակներ ստացան, որոնց մէջ սպառնում էին նրանց, թէ նրանք լուսաւոր կերպով չեն պաշտպանում մահմեդականների յանքերը թիւթեաց և եւրօպական իշխանութիւնների մէջ անընդհատ չարստակութիւն է այն վէճը, թէ ումը պէտք է

